

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

Dubium I. An, quales, & quot sint in Deo processiones personarum, siue ad
intra.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

QVÆSTIO II.

De Processione siue origine diuinarum personarum.

S. Thomas I. p. q. 27. & 41.

Absoluetur hæc quæstio octo dubitationibus. I. An, quales, & quot sint in Deo processiones personarum, siue ad intra. II. An processiones personarum immediatè sint à naturâ seu essentiâ diuinâ; an per aliquam eius operationem, & qualem. III. Per quasnam operationes intellectus, aut voluntatis procedant diuina persona. IV. Sitne in diuinis actus intelligendi & amandi principium Quo producendi personas, an ipsa productio. V. Quodnam sit principium Quo, & potentia productiua personarum, seu actuum notionalium; quisue terminus formalis eorundem actuum. VI. Vtrum processiones seu productiones personarum, sint actus voluntarij & liberi, an naturales, seu per modum natura. VII. An aliqua processio in diuinis sit vera & propriè dicta generatio. VIII. Vtrum sit in diuinis alia processio à generatione verbi; & in quo propriè à generatione differat.

DVBIUM I.

An, quales, & quot sint in Deo processiones personarum, siue ad intra.

S. Thom. I. p. q. 27. a. 1. & 5.

Egimus hactenus de absoluta & intrinseca ratione, essentia, ac veluti proprietatibus, & attributis communibus diuinarum personarum; sequitur nunc, vt earum originem inquiramus; siquidem, supposita absoluta cognitione rei, scire cupimus, vnde res illa sit profecta, seu quam originem habeat. Atq; huc spectat præsens quæstio, de processione & origine diuinarum personarum.

Qua in re, quod ad nominis notionem attinet, notandum primò, *Procedere* ex vinominis, nihil aliud significare, quam ab aliquo, modo quopiam prodire: qua ratione propriè, formaliter, & in recto non significat actionem in eo, à quo fit processio; sed vel passionem dumtaxat in procedente: quo modo dicimus calorem seu lumen procedere ab igne, vel sole; ex terra vel semine herbas; ex caussis denique suis effectus, quia efficiuntur, & ex potentia in actum reducuntur ab illis: vel actionem, in procedente, si suamet actione ab altero prodeat; idque vel per motum localem, de loco in locum; qua ratione dicitur quis procedere, ex aëdibus; vel secundum processionem cause in effectum; idque siue causa physica sit; qua ratione fabricum dicimus procedere ad fabricandum, seu moralis, quo modo consilia dicuntur procedere in sua euenta.

3 Notandum secundo, tametsi verbum *procedere*, vt dictum, non sit verbum actiuum, seu accusatiuum, vt Grammatici loquuntur, sed neutrum; voculam tamen *processionis* adeò latè quandoque à Theologis accipi, vt non tantum significet quasi passionem procedentis, sed etiam actionem in eo, à quo fit processio: quare etiam duplicem distinguunt processionem, actiuam scilicet, quæ significantius dici poterat *processificatio*, & passiuam, quæ propriè ac simpliciter talis dicitur, & de qua etiam

præsens quæstio propriè instituitur, licet alias vna inferataliam: & vna concessa negari non possitaltera. Quo sensu etiam in præsentia quærimus: An sit in diuinis aliqua processio personarum, seu latius, An in Deo sit aliqua vera & realis processio ad intra, hoc est, quæ non transeat extra Deum in creaturas, sed maneat intra entitatem diuinæ substantiæ, adeoque an vere & reipsa aliquid in diuinis procedat ex aliquo. Vbi etiam vocula *procedere*, & processio vsurpatur communi significatu, non proprio, prout vni tantum personæ, nimirum Spiritui sancto, Ecclesiæ vsu attribuitur, vt dicitur dub. 6.

4 Assertio I. In diuinis, vera, propria, & realis datur processio ad intra, secundum quam vna persona diuina procedit ab alia. Ita S. Thomas hic quæst. 27. artic. 1. aliique Scholastici cum Magistro in 1. dist. 13. & est de fide, definitum in omnibus Concilijs, speciatim in Nicæno, & Constantinopolitano primo, & habetur in omnibus symbolis, præcipue Nicæno, vbi de filio dicitur, *Deus de Deo, lumen de lumine, Deus versus de Deo vero, genitus non factus*: Et de Spiritu sancto, *qui ex Patre filioque procedit*. Idem constat ex omnibus scripturis, in quibus pluralitas personarum diuinarum asseritur, relatis quæst. præced. dub. 2. in quibus secunda persona dicitur filius, aut verbum DEI patris, & Spiritus sanctus spiritus Dei. Speciatim autem ipsum verbum procedendi seu prodeundi de personis diuinis vsurpatur. Eccli. 24. vers. 5. vbi de filio dicitur: *Ego ex ore altissimi prodiui*. Et Ioann. 8. v. 42. *Ego ex Deo processi, & veni*. Et de Spiritu sancto Ioann. 15. v. 26. *Paraclisus qui à Patre procedit*. Nec habet hæc assertio alios aduersarios, quam eos, qui simpliciter negant pluralitatem diuinarum personarum, vti sunt Sabellius, Arius, & alii noui ac veteres

Ariani,

Ariani, & Samofateniani, relati quæst. præceden. dub. 3.

5 Ratio sumitur ex dictis cit. quæst. præced. dub. 3. de pluralitate personarum diuinarum. Quamuis enim hæc veritas soliaratione naturali absolute non possit demonstrari; quia vt dictum ibidem dub. 2. pluralitas diuinarum personarum solum ex reuelatione innotescit, supposita tamen pluralitate diuinarum personarum, euidenter probari potest hæc veritas hæc ratione. Sunt reipsa plures personæ in Deo, vt ibidem probatum est: Ergo in Deo est vera, & realis processio personarum. Consequentia probatur. Quia si personæ plures essent in Deo, & nulla earum procederet ab alia, tunc omnes personæ ex se essent; ac proinde nulla inter eas esset oppositio relatiua; Ergo aut nulla inter eas foret distinctio; aut si nihilominus reipsa distinguerentur, distinguerentur secundum perfectiones absolutas, ac proinde etiam secundum essentiam: atque ita essent plures Dii: quod implicat contradictionem. Quæ ratione video etiam vti, quamuis ad aliud institutum, S. Thomam quæst. 33. art. 4. ad 4. Accedit, quod reipsa omnis distinctio personarum est penes oppositionem relatiuam: oppositio autem relatiua fundatur in processione producti à procedente: Ergo si processio non esset, nulla esset in Deo personarum distinctio vel pluralitas: Ergo cum sit vera & realis pluralitas personarum in Deo, vt probatum supponimus, cit. dub. 3. erit etiam vera & realis processio personarum.

6 Huc accedit ratio conuenientie, quam habet Sanct. Thomas hic cit. quæst. 27. artic. 1. Sicut enim secundum omnem actionem transeuntem, est aliqua processio ad extra, ita secundum omnem actionem immanentem, est aliqua processio ad intra; vt patet in intellectu; quicunque enim intelligit, inquit S. Thomas, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum; quod est conceptio rei intellectæ, ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens: quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis: Cum ergo etiam in Deo sint eiusmodi actiones immanentes, puta intelligere & velle, vt probatum est disp. 2. quæst. 8. & 10. sequitur, etiam in Deo esse processionem secundum actionem eiusmodi immanentes & ad intra. Sed hæc, vt dixi, ratio per se non conuincit. Facile enim responderi posset, maiorem esse veram, nisi actio illa immanens sit tantum quasi grammaticalis, nec reipsa vilo modo distincta ab agente, vt reuera intellectio & volitio diuina reipsa est eadem simplicissima entitas cum Deo intelligente & volente. Est ergo ratio hæc solum cuiusdam congruentie, vt dictum.

7 Assertio II. Processio hæc ad intra non fuit nisi alicuius personæ diuinæ à persona diuina. Ita supponit Sanct. Thomas cit. artic. 1. & Doctores in 1. dist. 13. & 29. & pater ex Scriptura & Concilio, quæ non nisi de processione personarum in Deo loquuntur, vt dictum asserit. 1. & quæst. 1. dub. 3. Ratio est: Quia cum hæc processio sit ad intra, hoc est, in ipso Deo, necessario esse debet alicuius entitatis diuinæ ab ipso Deo procedentis: Ergo aut essentia seu prædicati essentialis, aut personæ, siue prædicati relatiui: primum est impossibile; quia es-

sentia & essentialia non producantur: ergo fatendum est secundum.

8 Assertio III. Processio hæc personarum est simpliciter & absolute necessaria in Deo; ita vt per absolutam potentiam non potuerit non esse. Ita omnes Theologi cum S. Thoma loc. cit. & infra quæst. 41. artic. 2. & colligitur ex dictis. Quia pluralitas illa personarum est simpliciter & absolute necessaria in Deo; cum Deus secundum se sit ens vndeque necessarium, ex dictis disput. 2. quæst. 1. dub. 5. Ergo etiam processio personarum est simpliciter & absolute necessaria in Deo, quandoquidem sine hac processione, non potuit in Deo vilo modo, & per vliam potentiam, esse pluralitas personarum. Accedit, quod Deus non voluntate generatur; sed natura, vt inferius dicemus dub. 6.

9 Assertio IV. Processio hæc nec est causa in effectum; nec effectus ex causa, proprie loquendo; sed simpliciter termini producti à principio producente; ita vt vere ac proprie vna persona sit principium producens alterius. Ita Sanct. Thomas cit. quæst. 27. artic. 1. & communis Doctorum in 1. disp. 29. & est quoad rem ipsam de fide. Et prima pars est contra Sabellium, qui vt ibidem refert S. Thomas, dicebat, ipsum Patrem dici Filium; secundum quod carnem assumpsit ex virgine; & eundem dixit Spiritum Sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam mouet. Sentiebat ergo, eatenus in Deo esse processionem; quatenus vna & eadem persona Patris procedebat tum ad carnem assumendam ex virgine; tum ad sanctificandam creaturam rationalem. *Cui tamen errori*, inquit S. Thomas ibidem, *repu- gnant verba Christi de se dictis Ioann. 5. vers. 19. Non potest Filius à se facere quicquam. Vbi manifeste distinctio personæ inter Patrem & Filium indicatur, simulque significatur, Filium habere solum esse à Patre. Pluribus contra errorem Sabellii, omnem realem processionem ad intra negantis, disseruimus supra quæstion. præceden. dubi. 3.*

10 Secunda pars, quoad rem ipsam, de fide quæque est contra Arium; qui dicebat filium esse creaturam, adeoque effectum Dei: Spiritum sanctum vero creaturam vtriusque; quod est, inquit Sanct. Thomas, contra id quod dicitur de filio. 1. Ioann. ultimo. *Vt simus in vero filio eius: hic est verus Deus.* Et de Spiritu Sancto dicitur 1. Corinth. 3. *Nescitis, quia membra vestra templum sunt spiritus sancti.* Templum autem habere solius Dei est. Vnde & in Symbolo Nicæno de filio dicitur. *Genitus, non factus.* Plura cit. dub. 3.

11 Tertia pars est communis contra Aureolum in 1. d. 7. part. 1. artic. 2. negantem personas produci; & constat ex iisdem Scripturis, & Symbolis; in quibus Filius sepius dicitur genitus; & personæ procedentes dicuntur productæ. Ratio est, Quia processio hæc non est per motum localem; quasi personæ diuinæ localiter prodierint ex Dec, Deus enim non potest moueri localiter, ex disput. 2. quæst. 5. dub. 1. præterquam quod motus hic localis supponeret existentiam, adeoque productionem personarum procedentium. Nec secur-

dum processionem causæ in effectum; procedere enim in Scripturis, & Conciliis, non tribuitur personæ aliam personam producenti ut sic, puta Patri; sed potius personæ productæ, puta filio genito; Spiritui sancto spirato, &c. Ergo est secundum processionem termini producti à principio producente. Siquidem plures personæ in DEO esse nulla ratione potuissent, nisi per processionem, & productionem vnius ab altera, ut dictum asserit. 3.

12 Nec repugnat rationi primi principii creaturarum, ut est etiam filius, esse principium ex principio notionali; quia procedere à primo principio ut extraneum & diuersum, repugnat quidem rationi primi principii; sed non procedere ut intimum, & absque diuersitate, per modum intelligibilem: sed hoc potius aliquo modo includitur in ratione primi principii, sicut in edificatore & principio domus includitur conceptio suæ artis, seu verbum & conceptus operis efficiendi, ut bene respondet S. Thomas cit. art. 1. ad 3.

13 Quare autem personæ, à qua altera procedit, conueniat ratio principii, non autem causæ, & personæ procedenti ratio termini producti, non autem causati, iuxta consuetum modum loquendi latinorum Patrum, & Theologorum, rationem optimè exponit Sanct. Thomas quest. 33. articulo primo in corp. & ad 1. Quia [principium, inquit, communius est, quam causa; sicut causa communius, quam elementum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei, dicitur principium; sed non causa. &c. Principium enim nihil aliud significat, quam id, à quo aliquid procedit; omne enim à quo aliquid procedit quocunque modo, dicimus esse principium, & è conuerso. &c. At verò nomen causæ videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen principii. In omnibus enim causæ generibus, semper inuenitur distantia inter causam, & id cuius est causa, secundum aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine principii vitium etiam in his, quæ nullam huiusmodi differentiam habent, sed solum secundum quandam ordinem. Sicut cum dicimus, punctum esse principium lineæ; vel etiam cum dicimus, primam partem lineæ esse principium lineæ.] Ita S. Thomas. Ratio ergo Sancti Thomæ est, quia ratio causæ & causalitatis, propriè & in rigore includit ordinem ad effectum, intrinsicè in sua ratione includentem imperfectionem esse dependentis & limitati; adeoque diuersi saltem numero ab Esse causæ producentis, quam imperfectionem ex parte termini producti non importat ratio principii.

14 Vbi notandum primo, utrosque quidem tam Latinos, quam Græcos Patres, vocabulum effectus, multoque magis creaturæ à personis diuinis diligenter semper remouisse; attamen simul Græcos, etiam vbi de processione diuinarum personarum loquebantur, indifferenter vsos nomine principii & causa (nimirum ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ αἰτία, siue ἡ αἰτία quod etiam de voce causatum, siue αἰτία refert Vasquez disputat. 139. cap. 6.) ut notauit Sanct. Thomas ibidem, & videre est apud

Basiliensium lib. 1. 3. & 4. cont. Eunomium, apud Nazianzenum orat. 29. Damascenum lib. 1. de fid. cap. 8. & 11. & in Concilio Florentino sess. vlt. in orat. Bellarionis cap. vlt. & alios.

15 Notandum secundò, id ipsum tamen nomen causæ, in hac materia, Latinis nec consuetum olim fuisse, nec iam esse licitum; ob dictam lupèrius rationem, ut notauit Sanct. Thomas ibidem, ex communi Doctorum post Hilarium, lib. 4. de Trinitate, vbi negat, Patrem esse causam filii: tametsi ita aliquando improprie locutus videatur Augustinus lib. 83. quest. 16. Neque Græci nomine causæ aliud intellexerunt, quam simplicem originem, seclusa limitatione, aut dependentia, ex parte termini, ut bene S. Thomas loc. cit. & Bellarion cit. cap. vlt. vbi ait: *Notandum, quod Sancti Doctores Orientales, etiam in diuinis vrantur nomine causæ & causati, largo modo, non quidem ut limitationem & dependentiam importat; sed prout emanationem & productionem à principio, eius, quod est à principio significat: & ideo me etiam ad Græcos loquentem hu nominibus vsus fuisse. Qui etiam cap. 3. aduertit, Cyrillum Alexandrinum, quantum Græcum, in epist. ad Hermiam, nomen causæ & causati in diuinis non admisisse.*

16 Notandum tertio referri quidem communiter ex Capreolo in 1. dist. 29. Aureolum in contrarium, quasi dixerit, Patrem dici posse Latine causam filii, & filium etiam Spiritus sancti. Sed hoc apud Aureolum non reperi, ut qui potius hac in re communem sententiam tueretur. Solum enim dicit, considerata præcisè ratione formali causalitatis, nihil repugnare, quo minus Pater posset dici causa filii, etsi repugnet ratione connotati. Verba eius sunt in prim. dist. 29. articulo secundo. *Principium & causa se habent, sicut concavum & simum; sicut enim concavitas ad similitudinem non contrahitur per differentiam formalem, sed solum per materiam; sic considerata ratione originis, quam importat principium; prout de vna persona dicitur in ordine ad alteram, contrahitur ad causalitatem ratione materia; ut intelligatur causalitas originis, quorum vnum differt ab alio in natura. Origo enim in distinctu per essentiam est causalitas; origo verò simpliciter est principium. secundum hoc ergo considerata formali ratione causalitatis, non repugnet nomen causæ Patri in ordine ad filium; sed considerata determinatione & characterizatione huius formalitatis per talem materiam, videlicet per diuersitatem essentia, causalitas repugnat diuini. &c. Ita Aureolus.*

17 Notandum quarto, nomen Principii non dici vniuoce de principio essentiali respectu creaturarum, & principio notionali respectu personarum, ut putauit Henricus Anglicus apud Aureolum loc. cit. articulo tertio. nec omnino æquiuoce, ut dixit Gabriel in prima. dist. vigesima nona, questione secunda articulo secundo, sed analogicè, ut docent Sanct. Thomas in 1. dist. 29. quest. 1. artic. 2. Bonaventura artic. 1. quest. 2. Scotus quest. 1. Durandus quest. 1. Capreolus quest. 1. artic. 1. Marsilius in prim. quest. 31. artic. 3. dub. 4. Vasquez disputat. 139. cap. 4. & 5.

Ratio est. Quia relationi reali & rationis nihil potest commune vniuocum assignari, vt cum Scoto rectè Vasquez loco citat. quicquid in contrarium dixerit Aureolus; nec tamen negari potest, esse aliquam similitudinem inter vtrumque principium; sic tamen, vt ratio principij prius & principalis conueniat principio notionali, vt pote priori, magis necessario, & nobiliori, quam essentiali; vt ex veteri Vasquez ibidem, & Suarez lib. 6. cap. 5. post S. Thomam, Marfilium locis citatis, & Torrem q. 33. a. 1. etfi Durandus in 1. d. 29. q. 1. admittens analogiam, existimet potentiam magis proprie dici de potentia creatiua. Plura de voce principij quæst. 4. dub. 1.

18 Notandum quintò, ita quidem personis productibus alias personas, tribui rationem principij, vt tamen nomen principij personis procedentibus non tribuatur, vt docet S. Thomas quæst. 33. art. 1. ad 2. ex vsu Doctorum: *quia nihil, inquit, ad subiectionem vel minorationem quocunq. modo pertinet, attribuius Filio, vel Spiritui sancto, vt videtur omni erroris occasio: licet apud Græcos inueniatur de Filio vel Spiritu sancto dictum, quod principientur*. Quo modo etiam idem S. Thomas opusc. contra errores Græcorum cap. 1. refert Athanasium in Nicænâ Synodo dixisse, *spiritum sanctum non esse imprincipiatum*. Ceterum vox principiatum, inquit Vasquez cit. disp. 139. cap. 5. nec Latinis, nec Græcis vsitata est: ideo ab eâ abstinendum; tamen si illam admittat Durandus in 1. dist. 11. q. 2.

19 Assertio V. Hæc processio seu productio non est ex nihilo; sed de substantiâ personæ producentis. Est de fide ex Concilio Nicæno contra Arium, & Concilio Toletano I. & XI. in confess. fid. & Concilio Florentino sess. 18. & 19. & cap. *Damnus*. de Sum. Trinit. Et colligitur ex Scripturâ Psal. 109. *Ex utero ante luciferum genuite*. Et Ioan. 16. *De meo accipiet, &c.* Et infra, *omnia quæcunq. habet Pater, mea sunt; propterea dixi, quia de meo accipiet*. Idem docent SS. Patres, præsertim Augustinus lib. 18. de Trinit. cap. 19. Ratio est manifesta. Quia aliqui processiones istæ nec essent immanentes, nec processiones diuinarum personarum. Nec dubium, ijs verbis, *de substantiâ Patris*, significari & ordinem originis personæ productæ à producente, tanquam principio actiuo, & consubstantialitatem in naturâ, vt habet communis Doctorum sententia, iuxta S. Thomam quæst. 51. art. 3. & colligitur ex Augustino lib. 7. de Trinitate, & lib. de nat. boni cap. 26. & 27. De qua re plura inferius quæst. 2. dub. 5. in fine.

20 Assertio VI. Hæc processio in diuinis est secundum operationes non transeuntes, sed immanentes ipsius intellectus & voluntatis; adeoque per modum emanationis immanentis & intelligibilis. Est de fide in respâ; siue iam formaliter ac immediate per intellectum & voluntatem existat talis processio; siue materialiter, aut solum per quandam appropriationem, de qua re dubio sequenti agendum. Ratio est. Quia processio hæc personarum diuinarum est ad intra, in ipso Deo; ita scilicet, vt persona procedens habeat eandem numero naturam diuinam, sitque adeo idem numero Deus, & in naturâ idem simplicissimum ens cum personâ, à

quâ procedit, vt dictum quæst. præcedent. dub. 7. & 8. Hoc autem fieri non posset, si processio hæc esset secundum operationem transeuntem; vt pote, quæ necessariò pro termino habet ens creatum extra Deum: cum autem sit secundum operationem immanentem intellectus, aut voluntatis, id rectè fieri potest. Quia hæ operationes, quo sunt perfectiores, eo magis vnum sunt cum ipso, à quo procedunt: *Quanto enim aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc, quod actu intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellectu;* (idque nimirum ratione ipsius intellectus, seu verbi mentis.) *Cum ergo diuinum intelligere sit in fine (siue in termino) perfectionis, necesse est, verbum diuinum esse perfecte vnum (in essentiâ) cum eo à quo procedit, absq. omni diuersitate;* (saluâ tamen distinctione personarum.) Ita S. Thomas cit. q. 27. a. 1. ad 2. Similisque ratio formari potest etiam de voluntate. Quæ ratio tamen absolutè non conuincit, per operationem intellectus & voluntatis procedere aliquid ad intra à Deo; sed solum si quid procedat ad intra, non posse esse diuersum quoad essentiam; sed debere esse vnum cum suo principio in essentiâ: quod ex terminis ipsius quasi constat: alioquin enim id quod procedit, non erit Deus: ac proinde processio ipsa non erit ad intra; sed ad extra, terminata nimirum ad id, quod non est Deus, adeoque ad creaturam: cum in entibus realibus, inter Deum & creaturam, non sit medium.

21 Assertio VII. Duæ tantum sunt in Deo processiones personarum, vna secundum intellectum, altera secundum voluntatem. Ita S. Thomas ead. q. 27. a. 5. & Doctores cæteri omnes cum Magistro in 1. d. 3. Et est de fide certa, ex Scripturâ, & omnibus symbolis, è quibus duas tantum personas procedentes habemus, nimirum Filium & Spiritum sanctum; & vnam personam non procedentem, quæ est Pater. Vnde sumitur etiam ratio. Tot enim necessariò sunt processiones, quot personæ procedentes; siquidem processiones istæ distingui non possunt, nisi habeant distinctos terminos, qui sunt personæ diuinæ, vt dictum: sed duæ tantum sunt personæ procedentes, vt dictum; Ergo duæ tantum processiones. Præter quas processiones & personas procedentes, necessariò nihilominus admittenda est tertia persona ingenita, & nullo modo procedens. Siquidem, personæ illæ duæ à seipsis non possunt procedere; neque etiam ab ipsâ solâ essentiâ diuinâ, cum ab eis nullo modo distinguantur; cum tamen inter personas procedentes, & eam, à quâ procedunt, debeat esse realis distinctio, sicut processio realis est. Ergo necessariò vtraque, aut aliqua illarum procedit à personâ tertiâ. Hæc vero ab aliqua priori origine procedere nullo modo potest. Aut enim procederet ab essentiâ ipsâ; & hoc fieri non potest, ob dictam causam; aut à seipsâ, aut ab aliquâ personâ, quæ ab ipsâ procedit, & vtrumque implicat contradictiōnem, vt patet; aut ab aliquâ personâ quartâ, & hoc est impossibile, cum tres tantum sint personæ diuinæ, vt supponimus: Ergo suppositâ Trinitate personarum in diuinis, necessariò efficitur, duas tantum esse processiones in Deo. Et hæc est prima ratio huius assertionis, ex principijs fidei deducta.

2 2 Secunda ratio est S. Thomæ eodem art. 5. Quia processiones in diuinis constitui debent secundum operationes immanentes, vt supra dictum: Cum igitur in Deo velut agente merè intellectuâ duæ sint tantum operationes immanentes, scilicet intelligere & velle, sequitur etiã duas tantum in eo processiones reperiri, & non plures.

Tertia ratio colligitur ex discursu totius articuli eiusdem. Nam si aliæ præterea assignandæ essent processiones, eæ deberent assignari, vel secundum attributum bonitatis; sed hoc immediatè non est operatiuum, nec operatio, vt patet; vel secundum attributum potentia; sed hæc non est operatiua ad intra, sed solum ad extra; ad quam proinde pertinet processio creaturarum, non personarum diuinarum: vel secundum alias, atque alias immanentes actiones intellectus & voluntatis, sed hoc non; quia secundum rem in Deo vna tantum est operatio intellectus, & vna voluntatis: vno enim simplicissimo actu Deus omnia intelligit, & similiter omnia vult; secundum rationem verò nostram, etsi plures in eo actus intellectus & voluntatis distinguamus, tamen id ad rem ipsam nihil refert, & possunt à nobis in infinitum plures & plures ratione distingui; nec tamen infinitas esse personas possibile est. Qui discursus S. Thomæ licet sint optimæ congruentiæ huius mysterij, tamen non sunt ita per se euidentes, vt omnino conuincant intellectum; præsertim quoad partem affirmatiuam, esse duas in Deo processiones; etsi quoad negatiuam, plures non esse, sint non parum efficaces.

2 3 Obiectiones contra processiones, & pluralitatem personarum in diuinis, dissoluimus supra q. 1. dub. 4. Illud solum hoc loco notandum ex Vasquez disp. 111. num. 1. falsò à quibusdam recentioribus tribui Richardo de S. Victore; quasi senserit, vtramque processionem esse per voluntatem; cum tamen lib. 3. de Trinitate à cap. 2. vsque ad 10. vbi de hac re disserit, solum probet, ex amoris perfectione, tres debere esse personas; qua ratione vtuntur etiam Alensis 1. p. q. 43. m. 5. & q. 45. m. 7. Bonaventura in 1. d. 2. q. 4. Maior q. 6. a. 1. certi interim; alteram processionem esse per intellectum, alteram per voluntatem. Refertur etiã Raymundus Lullus sensisse, stante quamuis Trinitatis mysterio, vnam tantum esse processionem in diuinis; quæ duo simul consistere non possunt, vt ex dictis colligitur, & fusius persequitur Suarez lib. 1. cap. 9. n. 7. Quid autem omnino de ipso, & ipsius doctrinâ sentiendum, incertum est, vt videre est ex ijs; quæ de hac re disserit Vasquez disp. 133. & dictum supra q. 1. dub. 2.

D V B I V M II.

An processiones personarum immediatè sint à natura, seu essentia diuina; an formaliter per intellectum & voluntatem.

S. Thom. 1. p. q. 27. a. 1. & seqq.

1 C Vm dubio præcedenti constitutum quidem sit, atque inter Scholasticos indubitatum, pro-

cessiones diuinas esse secundum operationes, seu actiones immanentes, respondentes intellectui & voluntati; quo tamen modo id accipiendum sit, an ita, vt solum quadam accommodatione & appropriatione secundum eas operationes existant diuinæ processiones; an verò etiã propriè, formaliter, & immediatè per intellectum & voluntatem, seu per operationes intellectus & voluntatis diuinæ personæ procedant, à nonnullis in controuersiam vocatur. Et omisso temerario pronuntio Hieronymi Zanchij Calvinistæ, qui lib. 5. cap. vlt. de Trinitate dixit, Theologorum axioma, quod filius procedat per intellectum, & Spiritus sanctus per voluntatem, esse temerarium; Durandus in 1. dist. 6. q. 2. à num. 6. negat filium propriè & formaliter produci in diuinis per actum intellectus, & Spiritum sanctum per actum voluntatis; eo quod intelligere & velle nec sunt productiones personarum; vt ipse absoluta & communia omnibus personis; nec principia productionum; cum ex his actibus natura sua nihil aliud sequatur aut constituatur, iuxta Aristotelem 9. metaph. Quare etiam exclusi à Deo per intellectum intellectus & voluntate, cum omnibus actibus suis, adhuc esset, inquit, num. 10. in diuinis generatio filij & spiratio Spiritus sancti; ita quod hæc sunt in diuinis ex secunditate nature radicaliter; quam secunditatem habet ex sua infinitate, & non ex hoc, quod est intelligens, & volens.

Fatetur tamen inferius num. 18. per accommodationem quandam rectè dici, filium procedere per modum intellectus, Spiritum autem sanctum per modum voluntatis; eo quod in natura intellectuali creata, quæ est imago quædam diuinitatis, prima emanatio est secundum intellectum; alia autem sequens, in qua terminatur emanatio materis infra naturam intellectualem, est emanatio pertinet ad voluntatem: quod pari etiam modo & proportionem in generatione filij, & spiratione Spiritus sancti accidit. Et sic intelligenda sunt, inquit, quæ dicuntur circa materiam istam, de modo processionis diuinarum personarum, quoad verba Doctorum, quæ videntur innuere, quod intelligere & velle, seu diligere, sint rationes emanationum diuinarum. Hoc enim dicunt, solum secundum quandam adorationem ad ea, quæ inueniuntur in imagine creata. Sentit ergo Durandus, processiones diuinas esse immediatè per naturam, & non per intellectum aut voluntatem; ac proinde personas procedentes propriè ac formaliter non esse Verbum vel Amorem; sed tantum per quandam appropriationem, Similia habet idem Durandus in 1. dist. 10. q. 2. Tribuitur etiam hæc sententia à Gregorio de Valentia infra Gregorio Ariminensi; sed cuius diuersa fuit sententia, vt bene Vasquez disp. 111. cap. 1. & dicitur dub. 5.

3 Vt hæc res explicetur, notandum est, non esse in præsentia quætionem, an natura siue essentia diuina sit aliquo modo principium substantiale Quo, respectu productionis personarum; de hoc enim ex instituto agendum dub. 5. nec etiam, an productio personarum sit naturalis, & per modum nature, an voluntaria & libera; de hoc enim agitur dub. 6. sed solum an natura ipsa diuina sit immediatum principium Quo productionis personarum; ita vt secundum rationem nostram inter naturam diuinam, & personas procedentes, non intercedant medijs actus intel-

lectus